Михајло МИНОСКИ

ДОГОВОРОТ НА ВМРО-АВТОНОМИСТИЧКА И АЛБАНСКИОТ КОСОВСКИ КОМИТЕТ ЗА ПОЛИТИЧКА СОРАБОТКА И ЗА РАЗГРАНИЧУВАЊЕ ПОМЕЃУ ПРОЕКТИРАНИТЕ НЕЗАВИСНИ ДРЖАВИ: ОБЕДИНЕТА МАКЕДОНИЈА И ГОЛЕМА АЛБАНИЈА, 1921 ГОДИНА

За време на последните истражувања во архивите во Бугарија дојдовме до оригиналниот текст на тајниот Договор помеѓу ВМРО автономистичка на Тодор Александров и Албанскиот косовски комитет, потпишан на 20 декември 1921 година.[1] Од повеќе причини, заслужува да биде презентиран на научна и пошироката наша општественост.

Есента 1919 година (во времето пред потпишувањето на мировните договори), Бугарија, немоќна да стори нешто повеќе, се обиде да изврши дополнителен притисок на дипломатиите на големите сили од Антантата за ревидирање на клаузулите за територијалните промени во Македонија, во завршниот текст на договорот за мир. За таа цел, беше реактивирана ВМРО на Тодор Александров, чии што чети беа уфрлувани во вардарскиот дел од Македонија под окупација на Србија, односно Кралството СХС. При тоа, беше објавено дека ВМРО ја продолжува борбата за автономија на Македонија.

Монархистичките и воени кругови во Бугарија со дејствувањето на ВМРО, сметаа да го држат постојано отворено македонското прашање во односите, посебно со Кралството СХС, односно Југославија, за остварување на долгорочните планови засновани на политиката на реванш. Согласно со тие и такви интереси, ВМРО беше финансирана и вооружувана од бугарската држава. Четничката активност во вар-

[1] Овој договор не е прв таков документ што го потпиша ВМРО. Во 1913 година, во август, непосредно по потпишувањето на Букурешкиот договор, со кој беше распарчена Македонија помеѓу балканските освојувачи, при што Бугарија доби најмал дел, ВМРО се спогоди со Албанскиот револуционерен комитет, предводен од Сефедин Пустина, за заедничко дејствување против српскиот режим. Врз основа на договорот ВМРО-ските четнички војводи: Петар Чаулев, Милан Матов и др., требаше да превземаат оружени акции во западниот дел од Македонија од територијата на Албанија.

дарскиот дел беше интензивирана во 1920 година, во време на спроведувањето на изборите пред уставното конституирање на Југославија. ВМРО, во новите услови по Првата светска војна и со воспоставувањето на версајскиот повоен поредок на Балканот и, секако, во договор со бугарските монархистички кругови, ја промени стратегијата на дејствување. Официјално се откажа од програмската определба да дејствува за ослободување и присоединување на Македонија кон Бугарија и објави дека се бори за самостојна македонска држава.

Во исто време, во западниот дел на Македонија, дејствуваа многубројни албански арамиски банди, поддржувани од владата на Албанија. Владата во Тирана, што се однесуваше за односите со СХС, ја имаше подршката на Италија. Албанската влада го засили пропагандното дејствување во Косовско-метохиската област преку тајниот Албански комитет. Дестабилизацијата на режимот во Македонија, во вардарскиот дел, и во Косовско-метохиската област, беше заеднички интерес на Бугарија и Албанија. Согласно тие и такви интереси, нивните експонентски организации беа упатени на тесна соработка. Териториите на двете држави беа појдовни безбедни бази за превземање на акциите во длабочината на државната територија на Кралството СХС, односно Југославија.

Кон крајот на 1921 година ВМРО на Тодор Александров и Албанскиот косовски комитет, по повеќемесечни преговори, на 20 август потпишаа таен договор за заедничко дејствување, што всушност, претставуваше политички Договор за офанзивен сојуз. Со членот 2 од Договорот се утврдуваше, за цел на дејствувањето на договорните Комитети: Ослободување и обединување на Македонија и нејзино конституирање како самостојна независна држава, “федерална Република”, по примерот на Швајцарија, од една страна, и ослободување на Косовско-метохиската област (именувана како провинција), делови од Црна Гора (Плав, Гусиње и др.) обласа Чамурија (Јужен Епир) од Грција и нивно обединување со албанската држава, на другата страна.

Со чл. 4 се предвидуваше меѓусебната граница да ја определат двете проектирани независни држви: Обединета Македонија и Голема Албанија. Сепак, ВМРО и Албанскиот комитет ја договорија во принцип македонско-албанската граница.

Во врска со граничната линија помеѓу двете проектирани независни држави: Обединета Македонија и Голема Албанија, обрнуваме внимание на следниве аспекти:

1. Албанскиот комитет призна и договорно беше и определено македонската граница кон денешната Косовско-метохиска област да минува северно од Качаник.

2. За западна македонска граница кон Албанија, се прифаќаше пос-

тојната гранична линија помеѓу југословенската држава и Албанија. Со тоа што, за градот Дебар се предвидуваше право на жителите на самоопределување, при дефинитивно разграничување меѓу двете независни држави.

За достигнување на така проектираните граници, на двете идни независни држави кон Грција, ("албанско-грчката и македонско-грчката"), двете договорни страни се обврзуваа взамно да се помагаат и да содејствуваат.

Со договорот се регулираше враќање на македонските и албанските бегалци во своите земји. За гранична линија беше определена 1878 година, како година на масовно емигрирање, предизвикано со настаните и промените во време на големата Источна криза.

ВМРО и Албанскиот комитет договорија заедничко дејствување со оружена борба и сѐнародни востанија во Македонија и во албанските области. За координирање на акциите и соработката, беше договорено при секоја од договорните страни да има постојани претставници. При тоа се предвидуваше, сојузништво со сите "против српски и против грчки средини".

Секако заслужува внимание уште прашањето, во врска со предметниов договор. А тоа е прашањето на легитимитетот на Албанскиот косовски комитет (независно, што се работеше за нерелевантен политички субјект) да потпишува договор од ваков карактер, со кој се определуваа границите на проектираната голема албанска држава, во време кога постоеше самостојна албанска држава со своја легитимна влада.

Вториот документ на потпишаниот Договор му дава поголема релевантна вредност. Нема сомнение дека беше искористен како валиден документ од страна на владата на фашистичка Бугарија, "за општобугарски и државни интереси", во преговорите со владата на фашистичка Италија за разграничувањето на окупационите зони во Македонија. На тоа упатува самиот факт, што текстот на Договорот му беше предаден на претседателот на владата на Бугарија, последните денови на април 1941 година, непосредно по влегувањето на армиите на фашистичките сили во Југославија, респективно и во Македонија.

Док. 1

ДОГОВОР

На Албанските и Бугарските комитети

Чл. I

Бугарскиот и Албанскиот комитет, претставени од долупотпишаните, дефинитивно се разбраа за прашањата што следуваат:

A. Цели:

Чл. II

Договорните Комитети имаат за цел:

1. Да се ослободи Македонија и да се изгради како Самостојна држава што ќе го има истото политичко и административно уредување како Швајцарија /федерална Република/, со свои економски и географски граници.

2. Да се ослободи албанската провинција Косово и албанската област Чамурија и да им се обезбеди дефинитивно обединување со Албанија.

Чл. III

Договорните Комитети се обврзуваат да се борат со сите средства и да не се разоружуваат пред да се постигнат назначените цели.

B. Албанско-македонските граници:

Чл. IV

Албанско-македонските граници претставуваат прашање, чие што разрешување влегува во компетенција на двете идни соседни држави. Меѓутоа, договорните Комитети се согласни во принцип за идните граници. Таа линија започнува од Цбевак, продолжува по планините на Карадаг (Црна Гора), поминува меѓу Елезхан и Качаник за да стигне на планината Шара и сегашната албанско-југословенска граница, со тоа ограничување што жителите на Дебар ќе го користат своето право на самоопределување.

Двете идни држави ќе можат да се разберат за сите поединости и исправки неопходни, за економиката на двете држави.

Взаемна подршка:

Чл. V

За регулирање на албанско-црногорскиот конфликт за албанските области што биле заграбени од Црногорците во 1878 и 1913 година Македонските комитети за обврзуваат да им даваат подршка на албанските комитети.

Чл. VI

Договорните Комитети се обврзуваат взаемно да се помагаат за регулирање на албанско-грчката и македонско-грчките граници.

Чл. VII

Сите македонски и албански емигранти, сметани од 1878 година, ќе се користат со своето право да се вратат во своите родни места за да земат учество во определувањето на судбината на својата земја.

D. <u>Општа организација</u>:

Чл. VIII

Договорните Комитети се задолжуваат да го организираат по можност најголемиот дел од нациите и да ги подготват да земат учество во борбата.

Чл. IX

Организациите на двата договорни Комитети ќе бидат во постојана соработка со посредство на нивните претставници. Секое законско или незаконско дејство ќе биде извршено по претходна спогодба на тие претставници.

Чл. X

Договорните Комитети се обврзуваат взаемно да ја олеснуваат дејноста на нивните агенти во Македонија преку Албанија и Бугарија.

Чл. XI

Договорните Комитети се обврзуваат да развиваат соработка со други анти србо-грчки средини, врз основа на горните одредби.

20 XII 1921 година,

За Албанските комитети:	За Бугарските комитети
Реџеб Митровица	Ал. Протугеров,
Проф. Бедри Пејани	член на ЦК на ВМРО
	дел. Д-р Атанасов

[Централен државен исторически архив (ЦДИА), София, ф. 284, оп. 3, ае 11, л.2]

Док. 2

ПИСМЕНА ИЗЈАВА

На претседателот на владата и министер на народната просвета на Бугарија, Богдан Филов, за примен оригинален примерок од Договорот меѓу ВМРО-автономистичка и Албанскиот косовски комитет,
Потпишан 1921 г.

Потврдувам дека примив од архивата на покојниот ген. о.з. Александар Протогеров, преку г-нот Љубомир Стоенчев, Софија, оригинален

примерок од Протоколот составен на 20 декември 1921 година помеѓу Албанскиот и Бугарскиот комитет.

Примениот договор ќе се користи за општобугарски и државни интереси.

Софија, 27 април 1941.

Министер - Претседател
и Мин. за нар. Просвета,
Б(огдан) Ф(олов)

[ЦДИА, ф. 284, оп.3. ае. 11, л. 1]

----C -O--N--V--E--N--T--I--O--N-

6 des Comités Albanais et Bulgares

Article I_ Les Comités Albanais et Bulgares ,représentés par les soussignés ,se sont définitivement entendus sur ce qui suit :

A) B U T S

Article II_ Les comités contractants ont pour buts:1)de libérer la Macédoine et de l'ériger en un Etat Indépendant ayant les mêmes formes politiques et administratives que la Suisse(République Fédérale) avec ses frontières écono_ miques et géographiques;2)de libérer la province alba_ naise de Cossovo et la région albanaise de Tchamouria en assurant leur union définitive avec lAlbanie ;

Article III Les comités contrctants s'engagent à lutter par tous leurs moyens et ne pas désarmer [illegible] [illegible] .

B) [illegible] Albano_[illegible]

Article IV_ Les frontières albano_macédoniennes constituent une ques_ tion dont la solution entre dans la compétence des deux Etats futurs et vosins . Cependant les comités contract_ ants sont d'accord en ce qui concerne la ligne principale des frontières futures en question :Cette ligne commence à Zbevac ,suit les monts de Karadag ,passe entre Elezhan et Kaçanik pour rejoindre les montagnes de Char et les frontières actuelles albano_ yougoslaves avec cette res_ trictions que les habitants de Dibra jouiront du droit d'autodisposition et les deux Etats futurs pourront s'en_ tendre sur tous les détails de rectifications nécessitées par l'économie des deux pa[illegible] .

C) A[illegible] mutuelle

Article V_Dans le réglement du conflit albano_montérégrin relatif au [illegible] 1913 [illegible] .

Article VI_ [illegible] albano_grecques et macé dono_grecques les comités contractants s'engagent à s'entr re_aider mutuellement .

Article VII_ Tous les émigrés macédoniens et albanais ,éloignés depuis 1878 jouiront du droit de rentrer dans leur lieu de naissance pour prendre part au réglement du sort de leurs pays .

D) Organisation commune

Article VIII_ Les comités contrctants s'engagent à organiser la plus grande partie possible des populations et à les préparer à prendre part à la lutte .

Article IX_ Les organisations mutuelles des comités contractants seront en perpétuelle collaboration par l'entremise de leurs représentants et toute action légale et illégale sera effectuée par une entente préalable de ces représentants .

Article X_ Les comités contractants s'engagent mutuellement à faciliter l'activité de leurs agents en Macédoine à travers l'Albanie et la Bulgarie .

ArticleXI_ Les comités contractants s'engagent à développer leur coopération

avec les autres éléments anti serbo_grecs en ayant pour base les dispositions précitées .

X, le 20.XII.1921

Pour les comités albanais: [illegible]

Prof. Bedri Pejani (repr. du Com. Nat. all. Ind.)

Pour les comités bulgares: A. Protogeroff (membre du Comité Central de l'Org. Int. R. M.)

[illegible]

Потвърждавамъ че получихъ отъ архивата на покойния ген. о.з. Александъръ Протогеровъ чрезъ г. Любомиръ Стоенчевъ, София, оригиналенъ екземпляръ отъ протокола съставенъ на 20. декемврий 1921 год. между албанския и българския комитетъ.

Получения протоколъ ще се използува отъ българското правителство за общобългарски и държавни интереси.

София 27. априлъ 1941.

МИНИСТЪРЪ - ПРЕДСЕДАТЕЛЬ
И МИН. НА НАР.ПРОСВЕЩЕНИЕ: [illegible]